

ŠTRAJK OBUČARSKIH RADNIKA U BANJOJ LUCI

1936 godine

Radnički pokret, kao i u drugim mjestima stare Jugo-slavije, i u Banjoj Luci pretrpio je u vremenu 1929-1933 godine udar Aleksandrovske - Živkovića diktaturu. Progonjanje i hapšenja istaknutih radnika iz pokreta odrazila se na radnički pokret u cjelini tako, da je u to vrijeme bio stvarnom opadajućem. U to vrijeme istovremeno uhapšeno je 29 radnika - komunista i drugih u Banjoj Luci. U tom periodu onemogućen je svaki legalni rad radničke klase. Pa ipak pojedini komunisti, mada pod vrlo teškim uslovima i u strogoj ilegalnosti, nisu prekidali rad i vezu sa radničkom masom, već su stalno i uporno radili i objašnjavali radnicima lažnu diktatorsku politiku najornije eksploatacije vladajućeg režima Petra Živkovića.

Taj rad i borba nisu ostali bez uspjeha. Već u godini 1933 - 1934 osjeća se jače političko gibanje u redovima radničke klase, zatim sve veće okupljanje radnika u Radničkom domu u gradu, stvaranje sindikalnih organizacija, organizovanje usmjeravanje rada i slično.

U daljem periodu, zahvaljujući upornom radu i zalaganju članova KPJ, iako ih je u to vrijeme bilo malo u gradu, uspjelo se oko Ujedinjenog radničkog saveza (URS-a) okupiti veći broj radnika. Oko sindikalnih podružnica raznih struka (koračarace metalaca, brijača, pekara, građevinara, krojača i drugih) okupio se veći broj radnika u gradu tako, da već u godini 1935-1936 radnički pokret stiče glavnu političku snagu grada. U to vrijeme nije pričinjavalo veliku teškoću okupiti veći broj radnika i najprednijih građana pa i nešto seljaka oko radničkih akcija, mani-

festacija, priredaba i slično. Tako je u to vrijeme i nešto ranije zapaženo po 2-3.000 ljudi na redničkim priredbama, a Radnički dom postaje tijesan za rad i okupljanje.

Policija je u to vrijeme imala pune ruke posla. Ubacivani su agenti i doušnici među radnike u domu i u radionice. Policija je potsticala sve reakcionarne elemente na borbu protiv radničkog pokreta pod parolom "komunizam je digao glavu". "U opasnosti je vjera, moral, porodica i slično". Tako su aktivirane pored policijskog aparata i sve druge reakcionarne građanske političke partije i organizacije. Tako su u to vrijeme, pored policijskog aparata, za rad i razvoj radničkog pokreta u Banjoj Luci, ozbiljne smetnje pravili socijal-demokrati okupljeni oko Radničke komore u kojoj su, zahvaljujući naklonosti policije, imali vlas u Radničkoj komori preko nazovi radnika Balabana Dušana, Juriša Joze, Juriša Drage i drugih. Takođe na nacional-šovinističkoj liniji, sa ciljem razbijanja jedinstva radničke klase, djelovali su sindikati HRS-a, Križari i stranke JMO, HSS i druge.

Pa i pored svih nastojanja reakcionarnih elemenata u kojima su imali prolazne uspjehe, težak život radnih ljudi, teški materijalni uslovi radnika i njihovih porodica, bespravljive, despotsko držanje poslodavaca, niske nadnice i drugo, tjeralo je radnike na akciju za poboljšanje životnih uslova. U to vrijeme zarada obućarskih radnika u Banjoj Luci bila je za desetčasovno radno vrijeme oko 20 dinara. Ako bi se ovakvoj niskoj nadnici dodalo još nekoliko mjeseci odsustva u nesezoni po volji poslodavca, tada bi ta nadnica padala na prosjek od 10-12 dinara dnevno. Takva zarada nije bila dovoljna ni za najnužnije potrebe radnika i njihovih porodica.

U takvim uslovima pripreman je štrajk obućarskih radnika u Banjoj Luci. Tada su formulisani zahtjevi radnika u predlo-

ženom kolektivnom ugovoru, u kome su tražili bolji higijenski uslovi rada, povišenje nadnica, uspostavljanje radničkih povjerenika u radionicama, i dostavljen poslodavcima na prihvatanje i potpis. Pošto su ove predloge svi poslodavci jednoglasno odbili, u maju mjesecu 1935 godine kožarski radnici stupaju u štrajk. Tako su jednovremeno ostale sve obuštarske radionice u gradu prazne.

Zahvaljujući povoljnim uslovima (proljetne sezona) i pravilnoj ocjeni snaga, jedinstvu i odlučnosti sindikalnog organizovanih obuštarskih radnika, poslodavci su bili prisiljeni na puštanje.

Tako je ovaj štrajk trajao kraće vrijeme, svega 15 dana, kada su poslodavci pristali na postavljene zahtjeve radnika. Tada je potpisan prvi povoljan za radnike kolektivni ugovor, koji je sa formalne strane regulisao odnos poslodavac - radnik.

Ovo je u to vrijeme za pokret bio ogroman uspjeh, a posebno za kožarske radnike, jer su se tom pobjedom uvjerali kolebljivi elementi da se borbom može postići pobjeda. Tako je ova pobjeda još jače zbila oko sindikalnih podružnica, kako kožarske tako i radnike drugih struka. Poslodavci su u to vrijeme bili zbunjeni, ali je nešto kasnije počelo jače gibanje među njima. Pogovori u zanatskom udruženju, konsultacije pojedinih majstora u političkim organima tadašnjeg režima i slično, te kao rezultat svega toga bilo je, da su obuštarski radnici i majstori počeli i žigovati obaveze iz napred pomenutog kolektivnog ugovora. U ovome su imali podršku tadašnje vlasti, pa je ovaj pravilnik i sa formalne strane, protiv volje i pristanka radnika, raskinut u oktobru 1935 godine.

Tada je za kožarske radnike nastala nova teža situacija. Zima pred vratima, veće bespravljje, sniženje nadnica, razna maltretiranja - otpuštanje slabijih radnika sa posla i slično.

U Takvoj situaciji, budući je pomenuti kolektivni ugovor bio ukinut kao tekovina borbe, odlučeno je da se stupi u novi štrajk.

Tako je krajem novembra 1935 godine proglašen štrajk obufarskih radnika koji je trajao punih 4 mjeseca.

Tom prilikom formiran je štrajkaški odbor od najistaknutijih radnika - komunista u kome su bili: Kazaz Muhamed, Ranko Kralj, Gazić Dado, Karabegović Edhem - "Ledo" i Abduselam "Šandor" Blekić, koji su rukovodili svim akcijama.

Izdat je štampani oglas upućen kako poslodavcima, tako radnicima i prijateljima pokreta, u kome su jasno formulisani opravdani zahtjevi radnika i naglašena solidarnost i podrška. Ovaj proglaš imao je za cilj da mobilize sve što je pošteno i što je spremno da pomogne radničke akcije i radnički pokret u Banjoj Luci i okolini. I zaista ta solidarnost i pomoć u ovoj situaciji nije izostala.

Oko 80 radnika stupilo je u štrajk i oko 80 njihovih porodica našlo se bez sredstava za život, jer u to vrijeme sindikalna podružnica nije imala nikakvih sredstava, finansijskih i drugih, da bi mogla materijalno pomoći štrajkaše. Pa ipak borba je vođena oko 4 mjeseca a da ni jedna porodica radnika u štrajku nije ostala bez najosnovnijih potreba za život. Zahvaljujući visokoj svijesti ostalih radnika u Banjoj Luci, štrajkašima je svakodnevno stizala pomoć u novcu, hrani i drugom, tako da je bilo moguće otvoriti stalnu kuhinju u Radniškom domu, u kojoj su radnici i njihove porodice dobijali toplu hranu. Kada su štrajkaši isticali da im je bolje nego za vrijeme rada u njihovoj radionici.

Ta pomoć i solidarnost manifestovala se na širem području. O štrajku se znalo u čitavoj Krajini, tako su radnici iz rudnika Ljubije, Bos. Građiške, Podgradaca i drugih krajeva, slali materi-

jalnu pomoć i podržavali štrajk. Tom prilikom se prvi puta u Banjo Luci manifestovala solidarnost izvjesnog broja seljaka iz okolnih sela sa radničkim pokretom, koji su u selu prikupljali hranu i donosili u Radnički dom za štrajkaše. Pored toga, dato je nekoliko priredaba RKUD "Pelagić", čije su priredbe, pored određene namjene, da se skupe materijalna sredstva za pomoć štrajku, imala politički manifestacioni karakter. Na ovim priredbama okupljalo se oko 2-3.000 radnika i građana. Sve je to omogućilo da se štrajk vodi iako u teškim uslovima - zimi - na duže vrijeme.

Iako je poslodavcima išla u prilog nesezona kroz zimске dane, ipak prazne radionice bez radnika i bez održavanja kontinuiteta u poslovanju i sa potrošačima, prisiljevala ih je da traže izlaza. Bilo je pokušaja da se pojedinim radnicima udovolji njihovim zahtjevima, ali sračunato na razbijanje jedinstva u štrajku u čemu nisu uspjeli. Zatim su pokušali dovesti neobaviještene radnike sa strane, pa su u tome imali uspjeha na kraće vrijeme, dok bi se ovi obavijestili o stvarnom stanju.

Pored toga neki poslodavci tražili su pomoć od poslodavaca drugih mjesta. Tako je na kraće vrijeme uspjelo poslodavcu Stevi Veliku da u Bos. Gradišci, kod poslodavca obuvara Bilbije, obavlja najnužnije poslove šaljući materijal autobusom.

Kada sve to nije uspjelo, tražena je pomoć od vlasti da zabrane štrajk, da zabrane sakupljanje pomoći. Tada su pripremljeni provokatori koji su imali zadatak da insceniraju nered - tuče sa štrajkašima i omoguće zvaničnu zabranu i hapšenja štrajkaša. Pa i pored tri uhapšena, štrajk je nastavljeno. Tada se i Banske uprava našla pobudjena da se zvanično umiješa, navodno kao arbitar, ali uz prethodni dogovor sa poslodavcima. Tako su pozvani predstavnici radnika i poslodavaca kod načelnika socijalne politike Banske uprave u Banjoj Luci. Kada su poslodavci imali riješ

banski načelnik je kimanjem klave odobravao i potvrđivao njihovo tvrdjenje, a kada su radnici uzeli riješ, poslodavci su, priti- ješnjeni istinom o položaju radnika, demonstrativno napustili pregovore. Tada je na skupu poslodavaca donesen zaključak da se bez obzira na ishod štrajka, zabranu upošljavanje u bilo kojoj radnji članovima štrajkaškog odbora. Ovaj zaključak nije sproveden, jer je nastao rascijep kod poslodavaca. U proljeće 1936 godine na pomolu proljetne sezove veći dio poslodavaca prihvatio je uslove radnika, tako da se veći dio uposlio, a neki su našli posao u drugim mjestima naše zemlje.

Tako je ovaj štrajk pored ostalog pokazao moralno-političko jedinstvo i snagu radničkog pokreta u Banjoj Luci, bez obzira na to što se uprava u to vrijeme vodila borba takoreći na više frontova. Jačanje radničkog pokreta u to vrijeme izbacilo je na površinu i razgoltilo ne samo direktnu poslodavačku eksploataciju, već i režim kao takav. Što je svakako za radničku klasu predstavljalo ogromnu pobjedu. Pored toga, u to vrijeme pokret je izbacio na površinu i sve one slabosti u samim redovima radničke klase i njegove partije. Frakcionaštva, oportunistički pokušaj razbijanja redova radničke klase u Banjoj Luci, preko zamaskiranih nazovi radničkih boraca, kafanskih stratega tipa Alihodžić Asima, Miloša Popovića i drugih, nametala je još više teškoća. Rad u Radničkom domu, oko koga se tada okupljao veći broj radnika, bio je u to vrijeme živ i razholik. Kroz razne forme rada ilegalne - legalne, raščlambavala su se mnoga za radnike nejasna pitanja. U to vrijeme palo je i pitanje šta sa omladinom organizovanom u SKOJ-u, oko čega se vodila duga i nejasna diskusija, ali je ipak veći broj radničke omladine ostao u pokretu i stalno se okupljao kao oko Radničkog doma. Sve je to smetalo, pored ustalih, i pomenutim frakcionašima, koji su jedino našli za potrebno da

sav taj rad i borbu nazovu "tamburaškim socijalizmom", zavodeći neobaviještene radnike i omladinu. Kada sama parola nije imala većeg odnosa digli su se da pripreme i u Radnički dom ubace grupu razbijača pokreta. Pa ipak sve te i niz drugih teškoća su savladane. Radnički pokret od tog vremena jačao se kroz borbu i akcije, radnici su prolazili kroz borbenu školu kao što je štrajk obujarskih radnika i polako krčili put i pripremali se na konačan obračun protiv eksploatacije i eksploatatora radničke klase za veliku pobjedu sa socijalizmom.

Dedo Gazić

Tačnost prepisa ovjerava

Svrgnili:

- 1) J. G. G. G.
- 2) M. G. G. G.

Sarajevo, 1-II-1958 god.

Arhiv Bos. kralje B. Luka

ABK 209 - M. G. G. / 43